

Славне минуле безславних

Гортаючи сторінки чеських та словацьких засобів масової інформації, останніх днів, включно з Інтернет-ресурсами, з відкриттям у Словаччині пам'ятника радянському маршалу І. Конєву, підсвідомо стає зрозуміло, що політичний реалізм чехів, з одного боку і чиновницька короткозорість словаків, з другого - видно неозброєним оком, що й різнить, ментально - ці дві країни, у ХХІ столітті.

Історично, з розпадом першої Чехословацької республіки (1919-1938), напередодні Другої світової війни, Чехія та Моравія - відмовилась від союзнництва з Третім Рейхом, через що стала протекторатом Німеччини, а Словаччина, відома як перша Словацька республіка, на чолі з Й. Тісо, фактично - була союзником Гітлера. Й, тільки Словацьке національне повстання, з серпня по жовтень 1944 року, яке було придушене німецькими військами, реабілітувало Словаччину, не тільки в очах власних громадян але і європейців та цивілізації, взагалі.

Перефразувавши відомий вислів, можна сказати й так: покажіть пам'ятник, кому, який і де його ставите і я скажу - хто ви. Це ж стосується й радянського маршала Конєва (1897-1973), який в якості командуючого 1-м Українським фронтом, організував Карпатсько-Дуклінську операцію, в тому числі й з метою допомогти, вже згадуваному повстанню в Словаччині, чого не сталося.

Й саме цей маршал, вже у квітні 1945 року, після Берлінської наступальної операції, в якості командуючого 1-м Українським фронтом - організував не тільки оточення й розгром німецьких військ під Берліном, але й провів Празьку операцію - останню стратегічну операцію Червоної армії у німецько-радянській війні, в результаті якої було взято під контроль Прагу.

Перемогу над фашизмом, в травні 1945 року святкувала вся Європа, включно з повоєнною Чехословацькою республікою, незважаючи на те, що сталінщина так й не повернула цій країні Підкарпатську Русь, яка була захоплена в 1938 році хортиською Угорщиною, в порушення Сен-Жерменського договору (1919). Однак, це дещо інша історія.

В 1980 році, напередодні 35-ї річниці визволення Чехословаччини, у Празі, з ініціативи її мешканців - було відкрито пам'ятник Конєву. Але вже в 2018 році, в рамках реставрації міський округ Праги 6, встановив на пам'ятнику інформаційні стенди, присвячені негативній ролі Конєва у низці подій у Центральній Європі. А у вересні 2019 року міська рада Праги 6 прийняла рішення про демонтаж статуї й 3 квітня 2020 року статуя була знята з постаменту та перевезена до сховища.

Причиною, вищенаведеного стали післявоєнні, ганебні «заслуги» маршала Конєва, країна якого насаджувала соціалізм та комунізм, в країнах, які звільнила, включивши їх в зону радянських інтересів, без врахування волі народів цих країн.

Так, саме Конєв очолював придушення антикомуністичного й антирадянського повстання в Угорщині, в 1956 році, безпосередньо командуючи операцією «Вихор», в ході якого, тільки цивільні втрати, склали близько 3 тисяч убитих а, від 350 до 600, були засуджені до розстрілу й понад 200 тисяч угорці стали біженцями.

В 1961 році Конєв, як командувач радянської групи військ у Німеччині, був організатором так званої, другої берлінської кризи, після якої Берлін розділив кам'яний мур, який став могилою для багатьох німців, які посміли втекти з соціалістичного раю.

У травні 1968 року, «визволитель» Праги - очолив радянську військову делегацію, що у сучасній історіографії та публіцистиці пов'язують із проведенням рекогносцировки і збором даних напередодні операції «Дунай», яка відбулась у серпні 1968 року та закінчилася нападом країн соціалістичного табору на Чехословаччину і подальше її повернення у кремлівське лоно.

Саме за все вищенаведене, в 2018 році до пам'ятника було додано нові інформаційні таблиці, які були відкриті 21 серпня, у 50-ту річницю введення військ Варшавського блоку до Чехословаччини. А вже 12 вересня 2019 року рада міської частини Праги 6 - ухвалила, що статую маршала Конєва буде знято та перенесено до музею а на її місці буде встановлено пам'ятник визволителям Праги. 3 квітня 2020 року пам'ятник було демонтовано.

І ось, до чергової річниці Словацького повстання, в Долині смерті на північному сході країни, поблизу Дукельського перевалу, було відкрито пам'ятник Конєву. Як кепкують окремі чеські видання «Фіцо виконав свою обіцянку Путіну», маючи на увазі той факт, що прем'єр-міністр Словаччини - обговорював можливість встановлення пам'ятника суперечливому, радянському військовому з російським президентом, в ході, вже другого візиту до Москви у травні 2025 року.

На відкритті, правда - не було самого Р. Фіцо, тому зібранню довелося задовільнитися міністром сільського господарства Словаччини, окремими словацькими політиками та послом РФ в цій країні, який подякував прем'єр-міністру Словаччини за таку ініціативу. Натомість, депутат Європейського парламенту - Л. Блага наголосив, що словаки мають історичну пам'ять і знають, хто їх звільнив: «наше послання чітке - ніколи проти Росії, ми хочемо миру!», - сказав словак, так й не згадавши, хто саме напав на Україну в 2022 році.

Однак, якщо з ініціативою спорудження пам'ятника радянському генералу, все ясно, то питання реалізації задуманого, включно з фінансуванням - таємниця. Тобто, відкриття пам'ятника, «справа рук» SZPB - Словацького союзу антифашистських борців, діяльність якого пов'язана з держбюджетом країни. Влада села Кружлова, як повідомляється - тільки надала місце під постамент. Автор-скульптор статуї - тільки виконав замовлення а робітники - тільки встановили статую. А от хто замовляв та оплачував роботи - невідомо й донині. «Розміщення пам'ятника маршалу І. С. Конєву в Кружловій є виключно ініціативою громадян Словаччини. Російська сторона повністю вітає це, але жодним чином не брала участі в реалізації цього проєкту», - заявили в посольстві РФ в Словаччині.

Так чи інакше, крок словацької влади викликав гарячі громадські та політичні дебати, причому противники пам'ятника вказували на те, що нинішня влада віддає перевагу політичному прославленню суперечливого радянського полководця, а не вшануванню пам'яті справжніх, вітчизняних героїв.

Так, учасники онлайн-дискусій вказують на парадокс, яким затьмарюються вітчизняні герої на поталу радянським. Адже, в місцях важких боїв Карпатсько-Дуклінської операції, радянський маршал отримує новий пам'ятник, тоді як генерал Ведрал-Сазавський - єдиний чехословацький генерал, який безпосередньо загинув у битвах Другої світової війни, не тільки не має, навіть погруддя але й, по-суті - вражаюче забувається.

Тим паче, що під час Дуклінської операції маршал Конєв безкомпромісно штовхав свої війська в масовані фронтальні атаки на укріплені німецькі позиції, що призвело до величезних втрат. А через повільне просування той же Конєв, безпідставно - звільнив командира 1-го Чехословацького армійського корпусу генерала Яна Кратохвіла. Нові командири зайняли вакантні посади - Людвік Свобода взяв на себе командування корпусом, а Ярослав Ведрал (який загинув, як вже згадувалося вище) - 1-ю бригадою. Однак, це вже історія війни.

Отже, діаметрально протилежна реакція чеської та словацької спільнот, на одну й ту ж історичну постать, як ніщо інше - характеризує загальні настрої по всій Європі, аж до сучасних подій в російсько-українській війні. Саме через це, коли одні народи позбуваються пам'ятників одіозних постатей минулого, через бажання з'ясувати істинну роль такої в історії власної країни, інші, за просто ставлять, тим же особам - пам'ятники, нерідко, виключно, з кон'юнктурних, політичних міркувань: чи-то за образу на минуле, чи за «дешевий» газ, чи на догоду політикам.

Підготував,
Ю.Ключівський
Прага, жовтень 2026